

UDZIAŁ MŁODZIEŻY WE WSPÓLNYCH PRACACH NA RZECZ RODZINY

ELŻBIETA ŻURKIEWICZ

Instytut Psychologii

UAM Poznań

SHARING OF ADOLESCENT CHILDREN IN WORK FOR THE FAMILY DONE BY THEIR PARENTS

Summary. This article presents results of a study carried out in elder of primary schools in Poznań concerning the problem in the title. The W. Scott questionnaire was used. The following conclusions were reached after the analysis of the answers:

1) adolescents in Poland participate with their parents in works for the family and household, 2) eleven types of work are carried out by adolescents with their parents in the house, 3) the frequency sequence of the most usual works was as follows: room tidying, washing the kitchen utensils, food shopping, holiday planning, maintenance of contacts with more distant relatives, planning the expenditures, planning the education, 4) the following works were most closely connected with sex: meal preparation, listening to family troubles, emotional support given to other family members (mothers were usually engaged in this activity) and all repairs in the house (done by fathers, often with help of their sons).

Wprowadzenie

Problem udziału młodzieży w gospodarstwie domowym jest często poruszany w literaturze (J. Nikitorowicz 1970; J. Skorupska-Sobańska 1970; J. Youniss, J. Smollar 1985). Rzadko spotkać można badania na temat wspólnej pracy młodzieży z rodzicami na rzecz domu i rodziny. Wielu badaczy rodziny podkreśla dodatni wpływ współdziałania rodziny na kształtowanie pozytywnych cech osobowości (m.in. T. Szustrowa 1971; A. Hoser-Potocka 1971).

T. Szustrowa (1971), badając wpływ wychowania rodzinnego na kształtowanie się celów pozaosobistych stwierdza, że w powstawaniu trwałej gotowości do działania u dzieci w tym zakresie pomagają między innymi: stawianie wymagań przez oboje rodziców, współdziałanie rodziców z dzieckiem. Niezmiernie ważny jest przykład rodziców w wykonywaniu prac domowych, ich stosunek do nich, jak

i sposób ich wykonywania. To od rodziców młodzież przejmuje nawyki pracy w domu i chęć podejmowania obowiązków rodzinnych (G.J. Minc 1979). Młodzież krytycznie ocenia organizowanie zadań polecanych i wykonywanych przez samych dorosłych (M. Pelcowa 1972). Krytycyzm ten związany jest z rosnącą potrzebą autonomii i niezależności dorastających jako charakterystyczną tendencją tego okresu życia człowieka (B. Zazzo 1972). Tym bardziej o efektach uspołecznienia poprzez pracę we wspólnym gospodarstwie domowym decyduje więc osobisty przykład rodziców i ich zaangażowanie w sprawy funkcjonowania domu (H. Muszyński 1971; J. Maciaszkowa 1981).

Wymaganie od dziecka udziału w różnych pracach domowych oraz nagradzanie go za prawidłowe wykonanie przyczynia się do wytworzenia postawy współdziałania oraz gotowości udzielania pomocy innym członkom rodziny (A. Hoser-Potocka 1971). Dzieciom, którym powierza się sprawy funkcjonowania gospodarstwa domowego, stwarza się warunki sprzyjające rozwojowi umiejętności organizatorskich. Rozwijają się takie pozytywne cechy, jak: zdecydowanie w wymaganiach wobec siebie i innych, umiejętność liczenia się nie tylko ze swoimi potrzebami, podporządkowanie swojej woli wspólnym celom, współczucie w stosunku do młodszych, taktowność i sprawiedliwość w ocenie postępowania innych osób. Ponieważ wdrożenie młodzieży do czynności w gospodarstwie domowym, jak i współdziałanie z rodzicami w tym zakresie pomaga w dalszym, samodzielnym już życiu szybciej i poprawniej radzić sobie z trudnościami dnia codziennego, a tym samym m.in. sprzyja trwałości założonej rodziny, dlatego ważne wydaje się nam podjęcie badań dotyczących wspólnej działalności młodzieży z rodzicami na rzecz domu i rodziny.

Problem i metoda badań

W związku z powyższym w niniejszym artykule sformułowaliśmy następujące pytania badawcze:

1. Czy młodzież bierze czynny udział w pracach na rzecz rodziny?
2. Jakiego typu prace są wykonywane przez młodzież wspólnie z rodzicami?
3. Które prace są najczęściej podejmowane przez młodzież wspólnie z rodzicami?
4. Czy istnieje zróżnicowanie ze względu na płeć we wspólnym podejmowaniu działań w zakresie poszczególnych czynności?

Aby odpowiedzieć na te pytania podjęliśmy badania empiryczne, w których posłużyliśmy się kwestionariuszem W. Scotta z Australian National University w

Canberry. Kwestionariusz dla ucznia składa się ze 122 pytań, dla rodziców – 46 pytań. Badania miały charakter anonimowy.

Badania przeprowadzono ze 126 uczniami klas szóstych, siódmych i ósmych Szkoły Podstawowej nr 55 w Poznaniu. Zajęliśmy się analizą następujących czynności wykonywanych wspólnie przez młodzież z rodzicami:

- 1) sprzątanie,
- 2) zmywanie naczyń,
- 3) zakupy żywności,
- 4) planowanie wypoczynku,
- 5) utrzymywanie kontaktów z rodziną,
- 6) planowanie wydatków,
- 7) planowanie kształcenia,
- 8) gotowanie,
- 9) naprawy domowe,
- 10) wysłuchiwanie kłopotów rodziny,
- 11) udzielanie wsparcia duchowego innym członkom rodziny.

Dane uzyskane z kwestionariuszy pochodzą z pytań zamkniętych, skategoryzowanych. Przy opracowywaniu danych zastosowaliśmy głównie procentowy rozkład wyników.

Analiza wyników badań

Prezentację wyników badań rozpoczynamy od przedstawienia odpowiedzi udzielonych przez młodzież i ich obojga rodziców na temat wykonywanych wspólnie czynności związanych z życiem rodzinnym.

1. Sprzątanie

Z badań wynika, że 98% dziewcząt bierze udział we wspólnym sprzątaniu z rodzicami (matkami i ojcami). W przypadku chłopców jest to około 82%. Zaznaczyła się różnica w wykonywaniu czynności wspólnie z matkami i z ojcami. Zarówno dziewczęta (prawie 70%), jak i chłopcy (62%) częściej sprzątają razem z matkami niż z ojcami – analogicznie 39% i 19%.

2. Zmywanie naczyń

Na tę czynność wykonywaną wspólnie z rodzicami wskazało 93% dziewcząt i 61% chłopców. Jak wynika z rozkładu procentowego znacznie częściej zmywają naczynia (wspólnie z rodzicami) dziewczęta niż chłopcy. Młodzież wykonuje czę-

ściej tę czynność z matkami (dziewczęta 60%, chłopcy 40%) niż z ojcami (analogicznie 33% i 21%).

3. Zakupy żywności

Ta czynność domowa zajmuje obok sprzątanania i zmywania wysoką pozycję pod względem udziału procentowego. Jak wynika z badań ojcowie zaznaczają tu swoje uczestnictwo. Zakupy żywności wykonują głównie chłopcy (60% z matkami i 39% z ojcami), dziewczęta natomiast analogicznie 47% i 23%.

4. Planowanie wypoczynku

Procentowy udział dziewcząt i chłopców w planowaniu wypoczynku wspólnie z matkami i ojcami jest zbliżony. Wynika z tego, że i chłopcy (55%), i dziewczęta (65%) angażują się w zaplanowanie wakacji, urlopu, wolnego czasu. Można też wysnuć wniosek, że w tego rodzaju decyzjach rodzinnych rodzice na równi traktują córki i synów.

5. Utrzymywanie kontaktów z rodziną

Utrzymywanie kontaktów z rodziną (zapobieganie o te kontakty, planowanie spotkań rodzinnych, czynne organizowanie przyjęć rodzinnych, uczestniczenie w tych przyjęciach) zajmuje dość wysoką pozycję w działaniach młodzieży na rzecz rodziny. Wspólne planowanie i organizacja kontaktów rodzinnych leży głównie w gestii matek (z dziewczętami 58%, z chłopcami 37%). Jednak również ojcowie zaznaczają tu swój wpływ i mają swój znaczny udział w planach rodzinnych (z dziewczętami 42%, z chłopcami 8%).

6. Planowanie wydatków

Okazuje się, że w tego typu zadaniach rodzinnych młodzież bierze bardzo mały udział. Jeżeli jest ten udział – jest on na korzyść dziewcząt (24%), przy czym wspólnego planowania wydatków dokonują one głównie z matkami – 17%, z ojcami zaś 7%. Chłopcy uczestniczą w tych zadaniach bardzo nielicznie: z ojcami 5%, natomiast z matkami 2%.

7. Planowanie kształcenia dzieci

Niezbyt duży odsetek młodzieży planuje swoją dalszą naukę. Okazuje się, że częściej matki z córkami kreślą plany dalszego kształcenia (20%), natomiast tylko 10% chłopców planuje dalszą naukę z pomocą matki. Ojcowie uczestniczą w podobnych zadaniach w przypadku synów – w 17%, w przypadku córek – tylko w 10%. Być może wpływ na taki stan rzeczy wywiera tradycja przekazywania zawodu z pokolenia na pokolenie oraz stereotypy związane z zawodami wykonywanymi przez kobiety i mężczyzn.

8. Gotowanie

Widzimy tu znaczne różnice w częstości wykonywania tej czynności ze względu na płeć. Stereotyp przygotowania posiłków przez kobietę – matkę jest

mocno zakorzeniony. Dziewczęta obserwując to w domu – przejmują ten stereotyp. Zdecydowanie dziewczęta pomagają matkom w tej czynności domowej (55%), natomiast jedynie 3% chłopców przyznało się do takiej pomocy. Jest to tak bardzo niski odsetek, że można go uznać za prawie nieistotny. Jednak optymistyczne może być spostrzeżenie, że jeżeli chłopcy wykonują tę czynność z ojcami, zaangażowanie ich wzrasta – 11%. Jest to jednak również niewielki procent. Nasuwa się tu myśl, iż przykład ojca może wiele zdziałać.

9. Naprawy domowe

Naprawy domowe młodzież wykonuje wspólnie z ojcami. Przeważnie są to chłopcy – 43%. Natomiast matki nie włączają się we wspólne tego typu działanie.

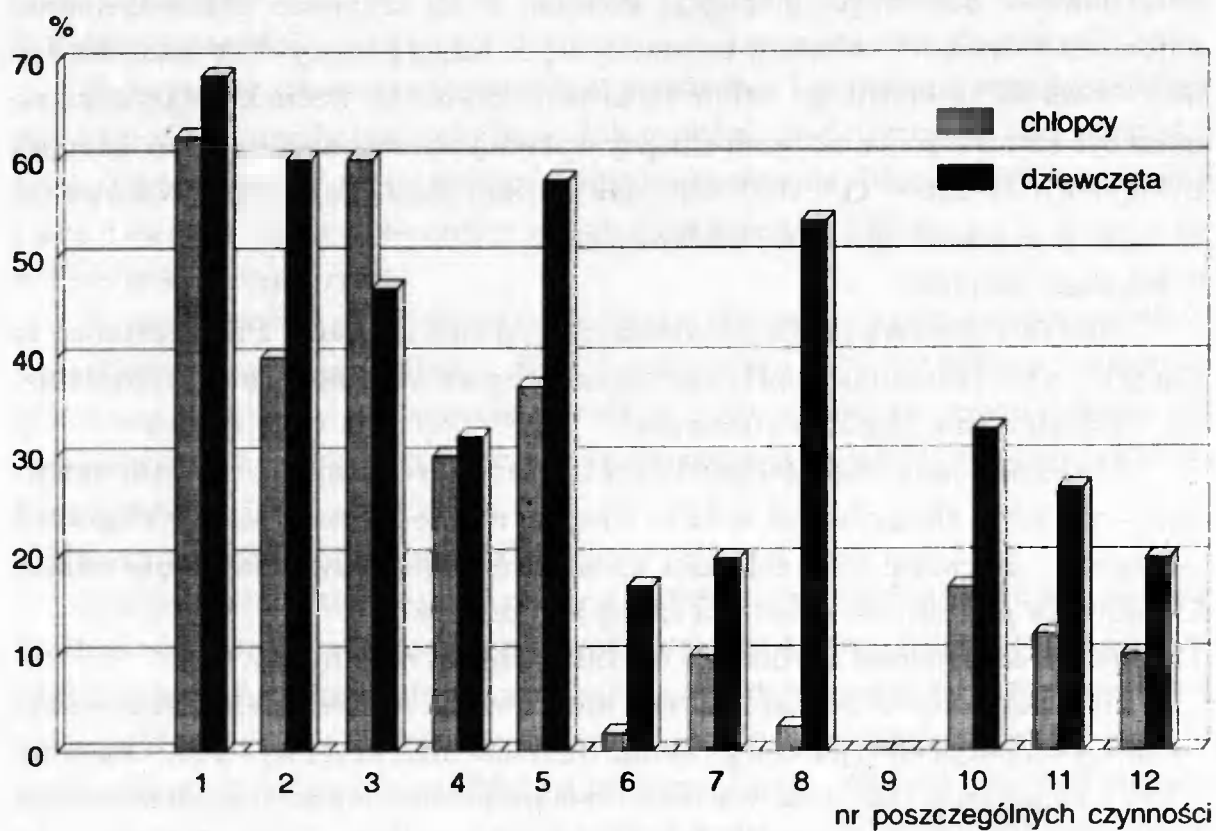
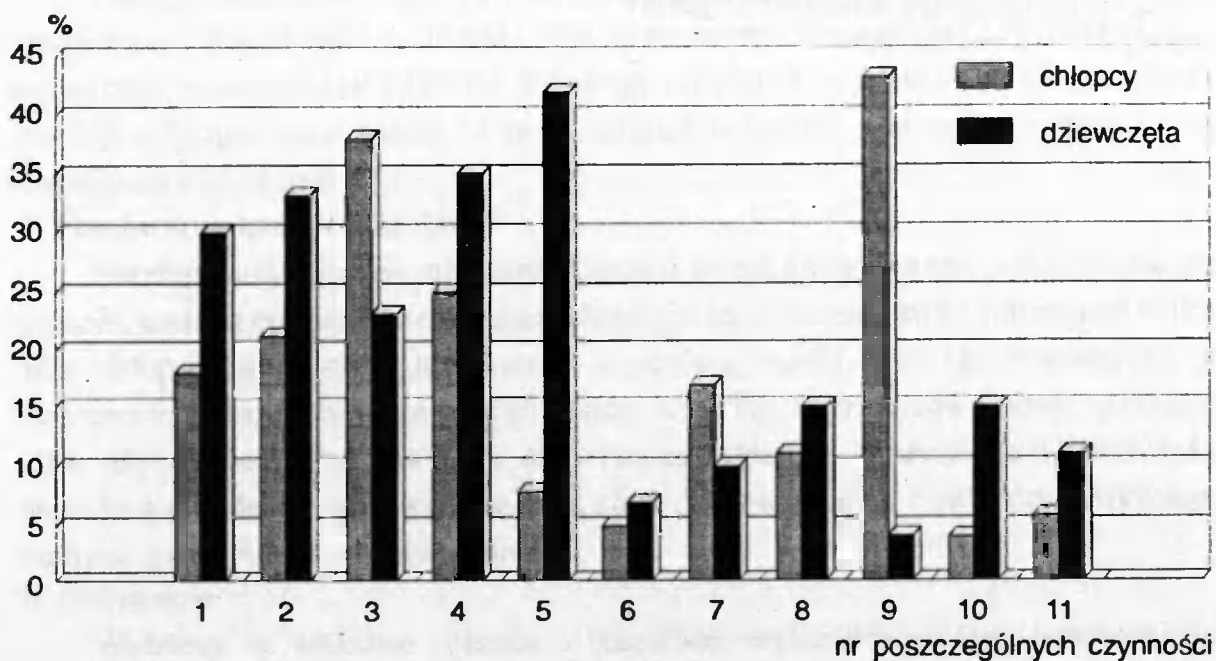
10. Wysłuchiwanie kłopotów rodzinnych

Powierniczkami kłopotów młodzieży są zdecydowanie matki – głównie dziewcząt – w 33,5%, chłopców zaś w 16%. Ojcowie niewiele uczestniczą w kłopotach młodzieży – dziewcząt 15%, chłopców 4,5%. Jeżeli chłopcy zwierają się ze swoich kłopotów, za powiernika wybierają raczej matkę (16%).

11. Udzielanie wsparcia duchowego innym członkom rodziny

Matki są nie tylko powierniczkami kłopotów, ale również częściej niż ojcowie udzielają wsparcia emocjonalnego swoim dzieciom (dziewczętom – 27%, chłopcom – 13%). Zaangażowanie ojców w rozwikłanie problemów dorastających dzieci jest nieduże, tzn. w problemy dziewcząt – 11%, chłopców – 6%.

Wyniki analizy w postaci diagramów mieszczą się w tabeli 1 – czynności wykonywane przez młodzież wspólnie z matkami, w tabeli 2 – czynności wykonywane wspólnie przez młodzież z ojcami.

Tabela 1. Czynności wykonywane wspólnie przez młodzież z matkami**Tabela 2.** Czynności wykonywane wspólnie przez młodzież z ojcami

Podsumowanie

W niniejszym artykule staraliśmy się odpowiedzieć na pytanie: czy młodzież bierze czynny udział we wspólnych pracach z rodzicami na rzecz rodziny? jakiego typu są to prace? które z nich najczęściej są wykonywane oraz czy płeć ma wpływ na rodzaj i częstość podejmowania wspólnych działań?

Przeprowadzone badania i analiza ich wyników skłaniają nas do następujących wniosków: (1) młodzież bierze czynny udział we wspólnych pracach z rodzicami na rzecz rodziny, (2) wyszczególniliśmy jedenaście rodzajów stałych czynności wykonywanych przez młodzież wspólnie z rodzicami, (3) kolejność najczęstszego wykonywania wspólnych działań przedstawia się następująco: sprzątanie, zmywanie naczyń, zakupy żywności, planowanie wycieczki, utrzymywanie kontaktów z rodziną, planowanie wydatków, planowanie kształcenia, (4) najbardziej zdeterminowane płcią są czynności: gotowanie, wysłuchiwanie kłopotów rodziny, udzielanie wsparcia duchowego innym członkom rodziny (matki zaangażowane są w tego typu działanie) oraz naprawy domowe (to domena ojców).

Przedstawimy teraz bardziej szczegółowe tendencje, jakie ujawniły się po analizie wyników badań.

1. Sprzątanie, zmywanie naczyń, robienie zakupów to trzy podstawowe najczęstsze wspólne czynności wykonywane przez młodzież z rodzicami. Płeć nie ma tu większego wpływu na częstość podejmowania tych czynności. Na uwagę zasługuje fakt, że chłopcy biorą duży udział w zajęciach utrzymywania porządku (sprzątanii), jak i zmywaniu naczyń. Zarówno dziewczęta, jak i chłopcy, czynią to częściej z matkami niż z ojcami. Ponieważ ojcom znaczną część obowiązków domowych zajmują zakupy, toteż można od razu uchwycić ich wpływ na własnych synów. Zakupy i naprawy domowe stanowią domenę ojców i ich synów. Ma tu z pewnością znaczenie ich bliskość uczuciowa, jak i fakt, że mężczyźni robią większe (cięższe) zakupy.

2. Planowanie wycieczki oraz utrzymywanie kontaktów z rodziną to sfery życia rodzinnego, w których i rodzice, i dzieci biorą znaczny udział, przy czym nie zaznacza się tu różnica ze względu na płeć. To samo dotyczy utrzymywania kontaktów z rodziną, jednak w momencie samej organizacji przyjęć rodzinnych działania przejmują głównie matki i córki. Należy jednak zaznaczyć, że ojcowie również angażują się w zabieganie o kontakty rodzinne, planowanie spotkań rodzinnych oraz czynne uczestniczenie w tych spotkaniach. Chłopcy jednak preferują swoje grupy rówieśnicze, czynny swój udział zaznaczając raczej w spotkaniach w towarzystwie swoich kolegów.

3. Planowanie wydatków i planowanie dalszego kształcenia dzieci to dwa rodzaje planów rodzinnych, w których młodzież ma niewiele do powiedzenia. Gospodarowanie budżetem domowym należy głównie do obojga rodziców. Brak udziału młodzieży w planowaniu wydatków rodzinnych może prowadzić do braku orientacji dorastających w możliwościach finansowych rodziców, jak i wycucia potrzeb materialnych innych członków rodziny. Plany dotyczące kształcenia dzieci podejmowane są głównie przez rodziców. Jeśli sami zainteresowani podejmują dyskusję na temat wyboru swojego przyszłego zawodu, czynią to na zasadzie rozmów w diadach: matki z córkami oraz ojcowie z synami.

4. Spodziewaliśmy się, że niektóre czynności ze względu na stereotyp roli męskiej i kobiecej będą zdominowane przez określoną płęć. Wyraźnie wskazują na to takie czynności jak gotowanie czy naprawy domowe. Gotowanie to praca jakby wyłącznie zarezerwowana dla kobiet. Dziewczęta ten zakorzeniony stereotyp przyjmują i akceptują. To one głównie pomagają matce w przygotowywaniu posiłków dla całej rodziny. Na uwagę zasługuje jednak fakt, że w momencie, kiedy ojciec włącza się w ten rodzaj czynności, nagle udział chłopców wzrasta. Analogicznie jest w sytuacji dokonywania zakupów. Nasuwa się tu wniosek, że w motywowaniu do pracy na rzecz rodziny ogromne wprost znaczenie ma wpływ samych rodziców, a w szczególności ojców. Większe zaangażowanie tych ostatnich mogłoby być motywujące dla chłopców. Mamy tego dowód w zajęciach typu – naprawy domowe. Jak widać na wykresie ta czynność leży przede wszystkim w gestii mężczyzn, toteż ich zaangażowanie pociąga za sobą działanie młodzieży, szczególnie chłopców.

5. Najprawdopodobniej większe zaangażowanie emocjonalne matek w wychowanie swoich dzieci sprawia, że to one głównie uczestniczą w problemach młodzieży, a szczególnie swoich córek. Przede wszystkim matki wysłuchują kłopotów rodziny i one też udzielają wsparcia duchowego innym członkom rodziny. Psychiczne zaangażowanie ojców w problemy natury duchowej rodziny jest małe. Z pewnością usprawiedliwia ich fakt, że to na nich głównie ciąży obowiązek zapewnienia bytu rodzinie. Zaznacza się w tym przypadku stereotyp podziału obowiązków w rodzinie.

Większość naszych wniosków pokrywa się z danymi innych badaczy. Z literatury przedmiotu wynika, że czynności wykonywane przez młodzież na rzecz domu wiążą się głównie z prowadzeniem gospodarstwa domowego, zakupami, z przygotowywaniem posiłków. Dziewczęta najczęściej pomagają w porządkowaniu mieszkania, chłopcy najczęściej trzepią dywany, wynoszą śmieci (J. Skorupska -Sobańska 1970). Nasze badania dowodzą, że bardzo duży procent chłopców uczestniczy w zajęciach utrzymywania porządku oraz w zakupach.

Ojcowie poprzez swój przykład wciągają synów do tego rodzaju działania. Wszędzie tam, gdzie uczestniczą oni w pracach domowych, udział młodzieży, szczególnie chłopców, wzrasta. Potwierdza się to również w takich czynnościach, jak: przygotowywanie posiłków czy naprawy domowe. Wspólnie spożywane posiłki są ważnym elementem życia rodziny, są okazją do zacieśnienia więzi rodzinnej, stwarzają możliwości prowadzenia rozmów stanowiących relację z wydarzeń całego dnia, jak i poważniejszą wymianę poglądów. W relacjach samych dorastających takie wspólne biesiadowanie jest bardzo lubiane i oczekiwane. Stwarza również warunki bliskości dzieci i rodziców, daje poczucie wspólnoty z rodziną. Wspólna praca pozwala młodzieży i dzieciom czuć się członkami rodziny, a nie tylko mieszkańcami pod wspólnym dachem (H. Smarzyński 1978, J. Nikitorowicz 1987).

Rekreacja i wypoczynek są ważną stroną funkcjonowania rodziny. Z badań J. Nikitorowicza (op.cit.) wynika, iż młodzież uczestniczy wspólnie z rodzicami w kulturze (kino, teatr) i często sama jest inicjatorem tego typu aktywności. Jest to o tyle istotne, że obok wspólnego spożywania posiłków, wspólne wyjście do teatru czy kina może być przyczynkiem do dyskusji w gronie rodziny, jak i nową okazją do zacieśniania więzów w rodzinie.

Szczególne miejsce w kontaktach dorastających i rodziców przypada wspólnym rozmowom. Okazuje się, że rodzice są w dalszym ciągu partnerami tych rozmów. Ważniejszym i niezastąpionym partnerem są matki. Młodzież zwraca się ze swoimi problemami do matek. W ocenie młodzieży matka jest osobą zawsze chętną i gotową do wysłuchania osobistych zwierzeń (J. Youniss, J. Smollar 1985). Z nią młodzież porusza problemy kontaktów heteroseksualnych. Matki poprzez przedstawianie siebie w podobnych problemach z okresu dorastania, pomagają swoim dorastającym dzieciom zrozumieć ich niepokoje wieku młodzieńczego. Matki rzadko oceniają zachowania i kłopoty swoich dzieci, częściej zaś pomagają w znalezieniu rozwiązania problemu. Ten stan rzeczy potwierdziły również nasze badania.

LITERATURA CYTOWANA

- Hoser-Potocka A. (1971). *Wyznaczniki postawy altruistycznej*. Warszawa.
- Jasiński W. (1980). *Rodzina – szkoła – wychowanie*. Chowanna, nr 4.
- Maciaszkowa J. (1981). *Rodzina jako środowisko wychowawcze*. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze, nr 4.
- Minc G.J. Cecestina (1979). *O roli semii i szkoły w formirovanii cennostnych orientacji molodezi, Psichologiceskije osnovy formorowanija licnosti v ustrojach obscestwiennogo vospitanija*. Moskwa.
- Muszyński H. (1971). *Rodzina, moralność, wychowanie*. Warszawa.
- Nikitorowicz J. (1987). *Udział dziecka w organizacji życia rodzinnego*. Warszawa: Instytut Wydawniczy Związków Zawodowych.
- Pelcowa M. (1972). *Prace społeczne uczniów*. W: A. Lewin (red.). *Dylematy wychowawcze*. Warszawa.
- Skorupska-Sobańska J. (1970). *Wzajemne stosunki między młodzieżą a rodzicami*. Materiały do nauczania psychologii, s. II tom 7.
- Smarzyński H. (1978). *Wychowanie w rodzinie*. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk: Ossolineum.
- Sobańska J. (1971). *Wychowanie w rodzinie a potrzeby młodzieży*. *Psychologia Wychowawcza*, nr 5.
- Szustrowa M. (1971). *Wychowanie w rodzinie a trwała gotowość do podejmowania działań na rzecz celów pozaosobistych*. *Psychologia Wychowawcza*, nr 3.
- Szymańska K. (1987). *Stosunki emocjonalne między rodzeństwem a struktura rodziny*. *Problemy Rodziny*, nr 4.
- Tyszkowa M. (1977). *Aktywność i działalność dzieci i młodzieży*. Warszawa (Biblioteka Psychologiczna).
- Tyszkowa M. (red.) (1990). *Rodzina a rozwój jednostki*. Poznań: Nakładem CPBP.
- Youniss J., Smollar J. (1985). *Adolescents relationships with Mothers, Fathers and Friends*. University of Chicago Press.
- Zazzo B. (1972). *Oblicza młodości*. Warszawa: PWN.
- Ziemska M. (1979). *Rodzina i dziecko*. Warszawa: PWN.